

УДК 343.228

Бондаренко Віталій Вікторович –
здобувач наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ

Класифікація злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу

Здійснено аналіз злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Доведено, що ці злочини вчиняють в умовах неочевидності, вони мають груповий характер, з огляду на що процесуальним шляхом складно виявити обставини їх учинення та свідків. Обґрунтовано необхідність взаємодії всіх учасників досудового слідства щодо протидії зазначеній протиправній діяльності.

Ключові слова: класифікація; знищення; підробка; номер; транспортний засіб.

Автомобілізація є значним досягненням науково-технічного прогресу, закономірним здобутком цивілізації, без якого неможливо уявити життя європейського соціуму. В Україні, як і в усьому світі, кількість автотransпортних засобів щорічно збільшується. На сьогодні автомобільний парк країни становить близько 14 млн одиниць рухомого складу [1, с. 1].

Останніми роками як в Україні, так і в зарубіжних країнах з-поміж так званих «організованих автомобільних злочинів» виокремлюють злочини, пов'язані зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Зазначені злочини як різновид кримінального бізнесу, завдяки своїй прибутковості, є надзвичайно привабливим для злочинців. Діють підпільні майстерні, що здійснюють підготовку цих автомобілів до повторної реалізації здобутих як злочинним, так і незлочинним шляхом транспортного засобу. Злочинні групи

контролюють такі ринки, на яких продають автотранспорт із підробленими або зміненими номерами вузлів та агрегатів.

Відсутність комплексного теоретико-методологічного дослідження діяльності співробітників ОВС щодо профілактики, попередження й розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, а також погіршення криміногенної обстановки, що виникла у зв'язку зі змінами в законодавстві, підтверджують доцільність і своєчасність виділення автотранспортних засобів як особливого об'єкта криміналістичних експертиз, що потребує негайного вдосконалення, а отже, зумовлює актуальність статті.

Дослідженню проблем протидії знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу в сучасній, як українській, так і зарубіжній, юриспруденції присвячено низку дисертацій, монографій, наукових статей, у яких цю проблематику розглянуто в різних аспектах. Серед авторів зазначених наукових праць такі, як: Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, Л. О. Букалєрова, М. П. Бікмурзіна, О. М. Брисковська, В. В. Віскунов, А. А. Вознюк, С. Б. Гавриша, О. О. Дудоров, М. Й. Коржанський, А. В. Лєсниха, В. А. Мисливий, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Хавронюк, С. С. Чернявський, С. С. Яценко та ін.

Більшість учених, які досліджували проблеми протидії знищенню, підробці або заміні номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, здебільшого зосередили увагу на кримінально-правовій та криміналістичній характеристиці цих злочинів, а також особливостях їх розслідування та попередження. Однак проблему класифікації цих злочинів нині ще не розв'язано на рівні ґрунтового комплексного дослідження. Саме тому здійснення аналізу цих питань становить теоретичний і практичний інтерес.

З огляду на вищезазначене, метою цієї наукової роботи є висвітлення питань щодо класифікації злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Одним із найважливіших питань під час застосування кримінального закону є визначення того, який конкретно злочин учинила особа та якою нормою цей злочин передбачено. Цілком і повністю вирішують це питання завдяки класифікації злочинів.

Загалом у світі історично сформувалися два основні підходи до класифікації кримінально каранних учинків людини. Перший полягає в тому, що всі кримінально карані діяння передбачені єдиним поняттям – «злочин», у межах якого за ступенем тяжкості виділяють їх певні категорії. Другий підхід, означаючи існування розгалуженої системи злочинних діянь, зводиться до того, що базове поняття «злочинне діяння» містить у собі дві або навіть три термінологічно відмінні категорії – «злочин», «проступок», а іноді й «порушення»*.

Будь-яка сфера діяльності людини чи система знань потребують внутрішнього структурно-логічного впорядкування, без якого неможливо організувати складну справу, виробити методологію наукових досліджень, побудувати навчальний процес. Щоб досягти необхідної впорядкованості, застосовують класифікацію. Чим складніший об'єкт, який має бути класифіковано, тим нагальнішою є потреба в ній.

Поняття «класифікація» походить від латинського слова «classis» та означає «розряд», «клас». Латинський корінь розкриває «квінтесенцію» цього поняття, його найістотніше, найсуттєвіше значення: поділ предметів певної сукупності за спільними ознаками з утворенням системи класів цієї сукупності. Отже, класифікацію тлумачать як систему підпорядкованих певній ознаці понять (класів) у якійсь галузі знань або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення взаємозв'язків між цими поняттями (класами) [2].

Будуючи таку систему підпорядкованих понять, використовують певні спільні ознаки, притаманні цим поняттям. Вони називаються ознаками класифікації та відіграють вирішальну роль в отриманні результату класифікації. Розрізняють натуральну класифікацію, коли за ознаку класифікації беруть істотні ознаки понять, які класифікують, і штучну класифікацію, коли для неї використовують несуттєві ознаки.

* Наприклад, у ФРН поняття «кримінально каране діяння» (straftat) передбачає як власне злочин (verbrechen), так і кримінальний проступок (vergehen); в Іспанії термін «злочинне діяння» (infracción penal) включає злочин (delito) і проступок (falta); у Франції злочинні діяння (infraction) поділяються на злочини (crime), проступки (delit) та порушення (contravention).

Поняття «класифікація злочину» є широко вживаним у кримінальному праві, кримінології, кримінальному процесі, судовій статистиці, інших галузях права та юридичної науки, у правозастосовній практиці. У теорії кримінально-процесуального права, криміналістиці та в інших галузях науки дослідження об'єктів завжди починається з класифікації, яка є одним із методів пізнання. Вона сприяє встановленню як властивостей окремих об'єктів і явищ, так і закономірностей їх розвитку та напрямів практичного використання. Класифікація – категорія логічна, тобто логічна операція, що полягає в розподілі певної множини об'єктів або явищ на класи, види чи групи, за якого кожний об'єкт за певними ознаками відносять до відповідного рівня розподілу, що, зазвичай, називають родом, класом, видом тощо [3, с. 51].

Згідно з правилами логіки, для класифікації потрібно знайти суттєвий критерій (основу) розподілу об'єктів на групи. Цим критерієм може бути спільна для об'єктів кількісна або якісна ознака, що має бути найсуттєвішою, забезпечувати стійкість класифікації загалом і кожної її ланки в загальній системі розподілу множини об'єктів. Класифікації в криміналістиці є досить популярними. Одним з об'єктів криміналістичної класифікації є злочин [4; 5, с. 160]. Поняття злочину та конкретні види злочинів закріплено в їх складах та описано в законодавстві про кримінальну відповідальність. Класифікація злочинів є їх поділом на певні групи за відповідними притаманними їм ознаками, суттєвими з криміналістичної точки зору, зокрема щодо методики розслідування [6, с. 399–400; 7, с. 25].

У численних працях відомих криміналістів зазначено, що вдосконалення методик розслідування окремих видів (груп) злочинів здебільшого залежить від розробки криміналістичної класифікації злочинів. Як слушно зазначає В. В. Тіщенко, об'єкт дослідження може бути правильно пізнаний лише тоді, коли за допомогою класифікації ми проникаємо від вихідного цілого до його елементів, частин, і від них знову до цілого, пізнаючи закономірності наявності таких частин, елементів, їх взаємозв'язку та взаємодії в межах досліджуваної системи [8, с. 29].

Підґрунтям класифікації слугують ознаки об'єктів або явищ. Водночас від мети класифікації залежить, яку саме з ознак потрібно взяти за основу. Різноманітність цілей зумовлює

необхідність уважати за основу класифікації різні ознаки, що тягне за собою різні класифікаційні схеми, типології одних і тих самих явищ. Таким чином, питання вибору підґрунтя класифікації тісно пов'язане з проблемою встановлення мети, для досягнення якої цю класифікацію здійснюють.

На думку О. О. Дудорова, у кримінально-правовому аспекті класифікація злочинів – це поділ злочинів на певні групи залежно від того чи іншого критерію (наприклад, форми вини, родового об'єкта, стадії, на якій закінчено злочинну поведінку, наявності предмета злочину, суб'єкта злочину). У ст. 12 Кримінального кодексу (КК) України 2001 р., на відміну від попереднього кодексу, де містився лише елементарний перелік тяжких злочинів, закріплено класифікацію злочинів залежно від ступеня їх тяжкості (суспільної небезпечності). Назва ст. 12 КК України є більш вдалою, ніж, наприклад, назва ст. 15 КК Російської Федерації, оскільки позначає процес (класифікацію), а не результат (категорії злочинів) [9, с. 93].

Аналіз чинного КК України дає змогу зробити висновок про те, що закріплена в ньому класифікація злочинів має значення для вирішення низки правових питань. Зокрема, вона спрощує редакцію Загальної та Особливої частин КК України [10], впливає на призначення покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від відбування покарання, заміну невідбутої частини покарання на більш м'яке, погашення судимості, застосування обставин, що виключають злочинність діяння, кваліфікацію злочинів.

Основою класифікації слугує критерій, що відображає матеріальну сутність злочину як соціального явища і має певну градацію щодо його змісту, – тяжкість злочину, небезпечність для суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом. Крім матеріального критерію, у ст. 12 КК України передбачено формальний критерій класифікації злочинів – певний вид і розмір покарання, типовий, такий, що найповніше відображає тяжкість конкретної групи (категорії) злочинів [11, с. 82–83; 12, с. 37]. Фактично в ст. 12 КК України роль класифікатора злочинів виконує (крім довічного позбавлення волі) максимальна межа покарання у виді позбавлення волі, а з моменту набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за

правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 р. – також і штрафу, який призначають як основне покарання.

Поеднання в чинній редакції ст. 12 КК України для визначення ступеня тяжкості злочину двох формальних критеріїв – найбільш суворих видів покарань (позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі) та найбільш м'якого виду покарання – штрафу є невдалим законодавчим кроком [13].

Розмір штрафу як основного покарання є показником його суворості відносно інших видів покарань. Зокрема, передбачений санкцією штраф у розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян стає більш суворим покаранням, ніж громадські роботи, виправні роботи, арешт та обмеження волі, а штраф понад двадцять п'ять тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян – більш суворим покаранням, ніж позбавлення волі на строк до десяти років включно. Те, що при цьому не зазнала відповідних змін ст. 51 КК України, у якій штраф, як і раніше, продовжує вважатися найменш суворим з основних покарань, іншими словами, те, що відбулося значне посилення карального впливу штрафу без зміни його місця в системі покарань, – свідчення безсистемності змін КК України, ухвалених 15 листопада 2011 р. Нерівноцінність основних покарань – позбавлення волі та штрафу як формальних критеріїв класифікації злочинів опосередковано визнає законодавець у ч. 6 ст. 12 КК України [9, с. 94].

Саме в санкціях у стислій (сконцентрованій) формі відображено суспільну небезпечність злочину. Санкція – законодавча оцінка рівня суспільної небезпечності злочину певного виду. Слід ураховувати, що під час класифікації злочинів беруть до уваги санкцію статті, а не фактичний розмір (міру) покарання, призначеного судом у конкретній ситуації з урахуванням загальних і спеціальних засад призначення покарання. У зв'язку з цим, наприклад, один рік позбавлення волі, призначений за злочин середньої тяжкості, не перетворює останній на злочин невеликої тяжкості.

Слушним є застереження Л. М. Кривоченко стосовно того, що класифікація, здійснена на основі такого формального критерію, як максимальна межа певного покарання, доцільна лише за умови, що санкції норм Особливої частини відповідають суспільній небезпечності злочинів [12, с. 46–48]. Водночас у

чинному КК України відсутній науковий підхід щодо побудови санкцій як формального класифікатора злочинів. Їм притаманна довільність і недостатність наукового (у тому числі соціологічного та психологічного) обґрунтування. Зокрема, можна констатувати встановлення абсолютно різних покарань за злочини однакової (схожої) суспільної небезпечності й різний вплив однакових кваліфікуючих ознак на зміну міри типового покарання [14, с. 14]. Унаслідок цього наявні санкції нерідко формують викривлене уявлення про суспільну небезпечність певного злочину, у зв'язку з чим проблему конструювання (в аспекті класифікації злочинів) типових санкцій слід визнати однією з пріоритетних у сучасній кримінально-правовій доктрині.

Ще одна проблема, яка стосується впливу санкцій на класифікацію злочинів, – це те, що частина санкцій має надто широкі межі покарання у виді позбавлення волі, унаслідок чого покарання, призначене за конкретний злочин, може виявитись у діапазоні різних категорій тяжкості. Тому можуть бути випадки, коли особі призначають покарання, яке відповідає індивідуальній тяжкості злочину, тоді як інші кримінально-правові наслідки (звільнення від покарання та його відбування, погашення судимості тощо) можуть визначатися з огляду на типову тяжкість злочину.

Відповідно до чинної редакції ст. 12 КК України, особливо тяжкими, тяжкими злочинами, злочинами середньої та невеликої тяжкості можуть бути як умисні, так і необережні злочини. У літературі зазначено, що така ситуація суперечить принципу диференціації кримінальної відповідальності та, відповідно, індивідуалізації покарання. З огляду на це, підґрунтям класифікації запропоновано вважати основний критерій (покарання у виді позбавлення волі на певний строк або довічне позбавлення волі) та додатковий (форма вини) [14, с. 10, 13, 16].

У проекті нового КК України, який розробила робоча група Кабінету Міністрів України, крім санкцій, використано й такий додатковий критерій класифікації злочинів, як форма вини. Зазначений підхід ґрунтувався на кримінологічному міркуванні про те, що суспільна небезпечність осіб, які вчинили необережні злочини, істотно поступається суспільній небезпечності осіб, які вчинили умисні злочини. Отже, відповідно до цього законопроекту, до тяжких та особливо тяжких злочинів належать лише умисні діяння [9, с. 96].

Питання про доцільність запропонованого поглиблення класифікації злочинів залишається відкритим. На користь цього варіанта вдосконалення КК України вказують притаманна останньому недосконалість санкцій та наявний досвід використання законодавцем форми вини як додаткового критерію виділення злочинів (зокрема ст. 45, 46, 81, 97, 107 КК України). Водночас форму вини законодавець уже враховував під час конструювання санкцій* [15, с. 244–245]. На думку автора запропонованих змін, для здійснення класифікації злочинів у Загальній частині КК України вирішальне значення має дотримання основних логічних правил, до яких належить, зокрема, положення про те, що в одній і тій самій класифікації може бути застосовано лише один критерій [14, с. 7]. Таким чином, це логічне правило не є прийнятним для належної класифікації злочинів, що дає змогу констатувати певну непослідовність викладеної наукової позиції.

Зважаючи на криміналістичну позицію, склад знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є способом приховування незаконного заволодіння транспортним засобом або іншого злочину, а також способом готування до іншого злочину. Проте в кримінально-правовому аспекті такі дії кваліфікують як одиничний злочин або сукупність злочинів [16, с. 304].

Аналіз судової практики свідчить, що в 47,6 % випадків ознаки складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу було встановлено судом під час учинення одиничного злочину, а в 53,3 % випадків кваліфікацію за ст. 290 КК України здійснено за правилами сукупності злочинів. З'ясовано, що суміжними злочинами до ст. 290 КК України були такі: ст. 338 КК України (Підробка документів, печаток, штампів і бланків, їх збут, використання підроблених документів); ст. 286 КК України (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, що управляють транспортними засобами); ст. 289 КК України (Незаконне заволодіння транспортним засобом); ст. 190 КК

* До речі, чимало російських учених досить активно критикують використання в КК Російської Федерації форми вини як додаткового критерію поділу злочинів на види.

України (Шахрайство); ст. 396 КК України (Приховування злочину); ст. 198 КК України (Придбання, отримання, зберігання або збут майна, здобутого злочинним шляхом) [17, с. 7–8].

Суміжними злочинами та правопорушеннями, які співвідносяться або які необхідно відмежовувати від ст. 290 КК України, можуть бути такі, що передбачені ст. 194 КК України (Умисне знищення або пошкодження майна), ст. 209 КК України (Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом), ст. 201 КК України (Контрабанда), ст. 212 КК України (Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також ст. 121 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Експлуатація водіями транспортних засобів, ідентифікаційні номери складових частин яких не відповідають записам у реєстраційних документах).

Беручи до уваги всі вищезазначені аргументи, доречно підтримати позицію С. А. Шкоди щодо класифікації злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, а саме:

за способом заволодіння транспортним засобом із метою подальшого знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів такого транспортного засобу пропонуємо поділяти на злочини, учинені шляхом: таємного заволодіння транспортним засобом; відкритого заволодіння транспортним засобом; заволодіння транспортним засобом шляхом обману та зловживання довірою;

за територіальною ознакою діяльності злочинної групи, яка вчиняє злочини, пов'язані зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, можна виокремити злочини, учинені злочинною групою: міждержавного рівня; міжрегіонального рівня; місцевого рівня;

за кількістю злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу: одиничні; серійні;

за видом насильства, що застосовують під час незаконного заволодіння з метою подальшого знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів такого транспортного засобу: поєднане з насильством, що не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого; поєднане з погрозою застосування насильства, що не є небезпечним для життя та здоров'я

потерпілого; поєднане з насильством, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого; поєднане з погрозою застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я потерпілого;

за спричиненою шкодою: таке, що завдало значної матеріальної шкоди; таке, що завдало великої матеріальної шкоди;

за кількістю осіб, які брали участь у вчиненні злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу: учинені одноосібно; учинені групою осіб; учинені організованою злочинною групою;

за характеристикою місця вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом з метою подальшого знищення, підробки або зміни номерів вузлів та агрегатів такого транспортного засобу: учинене на відкритій місцевості; учинене з проникненням у приміщення чи інше сховище;

за рівнем професіоналізму виконавця злочину: учинене «професіоналом»; учинене «аматором»; учинене «дилетантом»;

за видом транспортного засобу, відносно якого може бути здійснено знищення, підробка або зміна номерів вузлів та агрегатів: автотransпортні засоби; рейкові транспортні засоби (трамваї, тролейбуси); мотоцикли та інші двоколісні транспортні засоби [18].

Розгорнута кримінально-правова класифікація важлива для врахування в комплексі ознак усіх елементів криміналістичної характеристики злочинів. У технології злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу можна визначити три пов'язані між собою елементи: базові злочини, що спрямовані на безпосереднє заволодіння автомобілем (ст. 289 КК України); дії, що є способом або необхідною умовою вчинення незаконного заволодіння (ст. 290, 357, 358, КК України); дії, спрямовані на приховування слідів виникнення кримінальних доходів, осіб, які їх отримали, створення уяви про законне походження цих доходів (ст. 198, 209 КК України); дії, пов'язані з протиправною діяльністю службових осіб (ст. 364, 366–370 КК України).

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що підроблення та знищення маркувальних позначень на агрегатах транспортних засобів щорічно завдають значних матеріальних збитків державі

та її громадянам, адже дають змогу злочинцям, нехтуючи правові норми, імітувати легалізацію транспортних засобів. Практику розслідування підробки або знищення ідентифікаційного номера транспортного засобу ускладнено багатьма факторами, у тому числі різноманітним маркуванням, що наноситься на транспортні засоби; відсутністю узагальнених, систематизованих відомостей про місця й способи нанесення маркувальних даних та ознаки їх підробки; відсутністю спеціальних рекомендацій із виявлення транспортних засобів зі зміненими ідентифікаційними позначеннями; відсутністю цілісної теоретично розробленої та практично значущою методики розслідування цих злочинів стосовно початкового етапу.

Запропонована криміналістична та кримінально-правова класифікації є підґрунтям для подальшої диференціації виявів злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, залежно від окремих елементів криміналістичної характеристики, насамперед способу й обстановки вчинення злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубєва Г. К. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями правил експлуатації автотransпортних засобів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Г. К. Голубєва. – Ірпінь, 2008. – 20 с.
2. Поняття класифікації та її значення [Електронний ресурс] // Библиотека онлайн. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/15/625.html>.
3. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 717 с.
4. Ахтырская Н. Цели, задачи, функции криминалистической классификации / Н. Ахтырская // Уголовное право. – 2002. – № 2. – С. 88–89.
5. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування / В. Журавель //

Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3 (30). – С. 158–167.

6. Герасимов И. Ф. Вопросы криминалистической классификации в методике расследования преступлений / И. Ф. Герасимов // Демократия и право развитого социалистического общества : материалы Всесоюз. конф. (Москва, 21–23 нояб. 1973 г.). – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1975. – С. 399–400.

7. Петров С. Є. Розслідування незаконного заволодіння автотранспортними засобами : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С. Є. Петров. – К., 2010. – 242 с.

8. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : [монографія] / В. В. Тіщенко. – О. : Фенікс, 2007. – 260 с.

9. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів / О. О. Дудоров // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 84–102.

10. Уголовное право России. Общая часть : [учебник] / под ред. Н. М. Кропачева, Б. В. Волженкина, В. В. Орехова. – СПб. : С.-петерб. гос. ун-т, 2006. – 1064 с.

11. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

12. Кривоченко Л. Н. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : [монографія] / Л. Н. Кривоченко. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 120 с.

13. Шапченко С. Зробити краще, щоб не вийшло як завжди / С. Шапченко // Дзеркало тижня. – 2011. – № 38. – С. 6.

14. Соболев О. І. Класифікація злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. І. Соболев. – Д., 2012. – 20 с.

15. Общая часть уголовного права: состояние законодательства и научной мысли / под ред. Н. А. Лопашенко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2011. – 785 с.

16. Віскунов В. В. Кримінологічні та міжнародно-правові умови криміналізації складу знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, передбаченої с. 290 Кримінального кодексу України / В. В. Віскунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014. – № 1. – С. 300–307.

17. Розслідування злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу : [метод. рек.] / С. С. Чернявський, О. М. Брисковська, А. А. Вознюк та ін. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 45 с.

18. Шкода С. А. Кримінально-правова кваліфікація незаконного заволодіння автотранспортними засобами [Електронний ресурс] / С. А. Шкода // Кіровоградський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – Режим доступу :

[http://file:///C:/Users/Vova/Desktop/vamsup_2010_1\(4\)_28.pdf](http://file:///C:/Users/Vova/Desktop/vamsup_2010_1(4)_28.pdf).